

## До питання про порядок створення промислово-фінансових груп

*Деревянко Б. В.*

Ад'юнкт Донецького інституту внутрішніх справ МВС України,  
аспірант кафедри господарського права ДонНУ

Світовий історичний досвід свідчить, що для подолання кризових явищ в економіці більш ефективним є об'єднання господарюючих суб'єктів у великі групи. Особливо дійовим є об'єднання промислового та банківського капіталу. На стику тисячоліть процеси глобалізації світової економіки, перехід до постіндустріального суспільства ще більше посилили процеси інтеграції фінансового та промислового капіталу. Тепер усьому світу стало очевидно, що суто виробничі та навіть суто фінансові об'єднання значно програють змішаним, часто не витримують конкуренції з ними.

Основною формою поєднання промислового та фінансового капіталу стали транснаціональні корпорації (ТНК) та фінансово-промислові групи (ФПГ). Зараз ТНК контролюють до половини світового промислового виробництва, 63% зовнішньої торгівлі; 4/5 світових патентів і ліцензій на нову техніку та ноу-хау [1, с. 56]. Сукупний річний обсяг продажів ФПГ «Міцубісі», «Міцуй», «Сумітомо», «Даїчі Кангін», «Фуйо», «Санва» складає приблизно 14-15 відсотків ВВП Японії. Якщо вважати, що загальний річний обсяг складає близько чотирьох трильйонів доларів США, то на ці групи припадає 500 мільярдів доларів США. Зі 100 найбільш великих промислових фірм Японії 70 є членами тієї чи іншої ФПГ [2, с. 48, 51, 53]. У Російській Федерації також вже є певний позитивний досвід діяльності ФПГ. Так, в 1996 році обсяги виробництва російських ФПГ перевищили 100 трлн. руб. (10% ВВП) [2, с. 68]; а у середині 2000 року лише на частку 35 ФПГ, що реально діяли в РФ, припадало 10% ВВП [3, с. 137]. З метою прискорення процесів промислово-фінансової інтеграції в Україні було розроблено мінімально необхідну законодавчу базу. Проте порядок створення не є досконалим, через що в Україні процес

створення (реєстрації) ПФГ відбувається доволі повільно. Це й викликає актуальність дослідження діючого порядку та його вдосконалення, адже дослідженням правового статусу (і зокрема порядку створення) ПФГ в Україні в контексті розгляду всієї сукупності суб'єктів господарювання й інших питань серед юристів займалися В.К. Мамутов, Н.О. Саніахметова, В.М. Гайворонський, В. Костицький, В.В. Хахулін, О.М. Вінник, С.М. Грудницька, В.П. Нагребельний та деякі інші, взагалі правові питання створення, діяльності, реорганізації та ліквідації ПФГ в Україні лишаються малодослідженими. Тому головним завданням статті є розгляд порядку створення (реєстрації) ПФГ і розробка пропозицій щодо його спрощення.

Головними нормативними актами, що регламентують основні процеси створення промислово-фінансових груп (ПФГ) в Україні є Закон України «Про промислово-фінансові групи в Україні» № 437/95-ВР від 21 листопада 1995 року, далі в тексті Закон про ПФГ, та Положення про створення (реєстрацію), реорганізацію та ліквідацію промислово-фінансових груп, затверджене постановою Кабінету Міністрів України № 781 від 20 липня 1996 р., далі в тексті Положення про ПФГ. Ними окреслено основні питання створення, діяльності, реорганізації та ліквідації ПФГ. Як бачимо, одне з центральних місць відведено порядку створення, який розглянемо більш детально.

Відповідно до Закону та Положення про ПФГ ініціаторами створення ПФГ є підприємства, наукові і проектні установи, банки, інші установи та організації всіх форм власності, які мають на меті отримання прибутку. Рішення про створення ПФГ приймається на загальних зборах і оформляється протоколом. Крім цього, в обов'язковому порядку на загальних зборах приймається Генеральна угода про сумісну діяльність у виробництві кінцевої продукції ПФГ, яка підписується керівниками всіх ініціаторів створення ПФГ, засвідчується їх печатками та включає:

- назву ПФГ;
- перелік затверджених у встановленому законодавством порядку державних програм з метою реалізації яких створюється ПФГ;
- визначення головного підприємства ПФГ та його місцезнаходження;

- кандидатуру президента ПФГ, який є керівником головного підприємства ПФГ, його права та обов'язки, порядок звільнення з посади;
- перелік учасників ПФГ;
- перелік кінцевої продукції ПФГ;
- термін дії угоди;
- взаємні зобов'язання учасників ПФГ;
- порядок прийняття рішень;
- порядок виходу зі складу ПФГ;
- інші умови, передбачені законодавством, та ті, які визнають необхідними ініціатори створення ПФГ.

Крім рішення про намір створення ПФГ та Генеральної угоди про сумісну діяльність у виробництві кінцевої продукції ПФГ на загальних зборах їх учасниками розробляється та затверджується техніко-економічний проект обґрунтування створення ПФГ; розробляються проекти двосторонніх угод про поставки проміжної продукції ПФГ (надання відповідних послуг); визначається уповноважена особа (особи) ініціаторів створення ПФГ, яка (які) є фізичною особою (особами) та має у встановленому порядку оформлене доручення ініціаторів представляти в Кабінеті Міністрів України проект створення ПФГ.

Після цього уповноважена особа подає Генеральну угоду та техніко-економічне обґрунтування створення ПФГ відповідному міністерству чи іншому центральному органу виконавчої влади, Мінекономіки, Фонду державного майна та Антимонопольному комітету (з метою визначення можливості монополізації ринків у результаті створення ПФГ і складання відповідних висновків Антимонопольний комітет відповідно до встановлених законодавством повноважень може запитати також інші документи, перелік і порядок розгляду яких визначається Комітетом). Ці органи у двомісячний термін повинні скласти висновки стосовно поданих документів.

Далі уповноважена особа забезпечує перерахування до державного бюджету державного мита у сумі однієї тисячі розмірів установленого чинним

законодавством неоподаткованого мінімуму доходів громадян на місяць за прийняття проекту створення ПФГ до розгляду Кабінетом Міністрів України.

Наступним кроком до створення ПФГ є подання уповноваженою особою на ім'я Прем'єр-міністра України таких документів:

- доручення ініціаторів представляти в Кабінеті Міністрів України проект створення ПФГ;
- Генеральної угоди про сумісну діяльність у виробництві кінцевої продукції, підписаної всіма ініціаторами створення ПФГ;
- техніко-економічного проекту обґрунтування створення ПФГ;
- висновків відповідного міністерства чи іншого центрального органу виконавчої влади, Мінекономіки, Фонду державного майна та Антимонопольного комітету про доцільність створення ПФГ, стосовно техніко-економічного обґрунтування та Генеральної угоди;
- документу про перерахування до державного бюджету державного мита.

Але при цьому Кабінет Міністрів України приймає до розгляду проекти створення ПФГ лише за умов розрахункового обсягу реалізації кінцевої продукції ПФГ, еквівалентній сумі в сто мільйонів доларів США за рік, починаючи з другого року після створення ПФГ. Цей термін може бути продовжено окремою постановою Кабінету Міністрів України у разі створення ПФГ для виробництва новоосвоюваних видів кінцевої продукції та з довгостроковим циклом виробництва. Після прийняття до розгляду документів, необхідних для створення ПФГ, КМУ надсилає їх Міжвідомчій комісії з питань формування ПФГ, яка у двомісячний термін у випадку створення національної та чотирьохмісячний – транснаціональної ПФГ (ТНПФГ), розглядає їх і готує відповідні пропозиції Кабінетові Міністрів України.

У разі прийняття позитивного рішення щодо створення ПФГ Міжвідомча комісія, або за її дорученням відповідне міністерство чи інший центральний орган виконавчої влади розробляє проект постанови Кабінету Міністрів України про створення ПФГ та затвердження Генеральної угоди про сумісну діяльність. У разі ж відмови у створенні ПФГ Міжвідомча комісія готує проект протокольного рішення Кабінету Міністрів України з цього питання. Проекти даних документів разом з

обґрунтуванням прийнятих рішень подаються до КМУ, який, у свою чергу, в місячний термін при створенні національної ПФГ або в двомісячний при створенні транснаціональної приймає рішення про створення ПФГ або відмову в її створенні. Рішення про створення (реєстрацію) транснаціональної ПФГ приймається КМУ лише за умови попереднього укладення міждержавного договору, що підлягає ратифікації Верховною Радою України, яким повинні бути затверджені:

- Генеральна угода про сумісну діяльність щодо виробництва кінцевої продукції ПФГ;
- назва ПФГ;
- головне підприємство ПФГ;
- вичерпний перелік учасників ПФГ;
- вичерпний перелік кінцевої продукції ПФГ;
- термін, на який створюється ПФГ;
- умови оподаткування головного підприємства та учасників ПФГ відповідно до законів України, гарантії від зміни податкового законодавства;
- умови перетинання митного кордону для проміжної продукції ПФГ і гарантії від їх зміни.

Порядок створення ТНПФГ дещо складніший і передбачає, на думку деяких вчених, проходження кількох стадій: концептуальної, організаційно-правової, аналітико-діагностичної, стратегічної, програмної, ресурсної, забезпечуючої, організаційно-управлінської, проектно-розрахункової, реєстраційно-оформлювальної [4, с. 20-22].

Таким чином, максимальний термін між поданням уповноваженою особою до КМУ документів, необхідних для створення ПФГ, та прийняттям ним рішення про створення (реєстрацію) ПФГ або відмову в створенні (реєстрації) ПФГ становить:

- три місяці – у разі розгляду проекту з участю українських головного підприємства та учасників ПФГ;
- шість місяців – у разі розгляду проекту створення транснаціональної ПФГ.

У разі неприйняття КМУ у встановлені терміни рішення стосовно проекту про створення (реєстрацію) ПФГ відповідні посадові особи КМУ несуть дисциплінарну

відповідальність. Одночасно уповноважена особа ініціаторів створення ПФГ має право зняти проект створення ПФГ з розгляду. Сплачене державне мито підлягає поверненню у безспірному порядку згідно з виконавчим написом, вчиненим у державній нотаріальній конторі. Проте, законодавство містить прогалину, не пояснюючи як будуть протікати терміни створення ПФГ, якщо уповноважена особа учасників створення ПФГ не має наміру знімати з розгляду проект, і хто, кому, в якому порядку та в якому розмірі буде відшкодовувати збитки (у тому числі й недоотримані прибутки, що планувалося отримати від співпраці у межах ПФГ), які понесли (недоотримали) суб'єкти господарювання, що не стали головним підприємством та учасниками ПФГ.

На підставі постанови Кабінету Міністрів України про створення ПФГ та затвердженої Генеральної угоди про сумісну діяльність Міністерство економіки України у двотижневий термін здійснює реєстрацію ПФГ. Лише після цього ПФГ видається свідоцтво встановленого зразка та дозволяється використовувати у своїй назві словосполучення «промислово-фінансова група (ПФГ)», вживання якого у назвах суб'єктів підприємницької діяльності, що реєструються не за нормами Закону та Положення про ПФГ, не дозволяється.

Таким чином, державна реєстрація ПФГ – це юридичний акт визнання державою факту виникнення і правомірності існування такої групи. Державна реєстрація – акт Міністерства економіки України, що здійснюється шляхом внесення до Реєстру промислово-фінансових груп України даних про створення, реорганізацію або ліквідацію ПФГ. Державна реєстрація ПФГ підтверджується виданням її головному підприємству свідоцтва про державну реєстрацію встановленого зразку, в якому повинні бути повна назва головного підприємства ПФГ, назва ПФГ, номер та дата постанови КМУ, дата внесення до Реєстру ПФГ України, реєстраційний номер, а також додатком до свідоцтва, в якому перераховується перелік підприємств (організацій, установ) – учасників ПФГ.

Отже, порядок створення ПФГ є доволі розтягнутим у часі (п'ять місяців та два тижні при створенні національної і вісім місяців та два тижні при створенні

транснаціональної ПФГ) (див. таблицю 1), і, головне, не гарантує прийняття рішення у цей строк, як і не передбачає дії учасників після його закінчення.

На практиці створення (реєстрація) ПФГ може розтягнутися на рік і більше. При цьому необхідно зібрати більш ніж 170 підписів відповідних чиновників: для підпису Прем'єр-Міністра необхідний урядовий комітет, перед цим повинні бути узгодження зі службовцями відділів у департаментах і профільних комітетів міністерств, виконавців, заступників держсекретарів, держсекретарів Міністерства фінансів України, Міністерства державного майна, Мінекономіки, Мінекології, Міністерства промислової політики, Антимонопольного комітету, Державної податкової адміністрації, Мінюста, уповноваженими особами регіональних представництв міністерств у областях, АРК. Крім цього складнощі створення ПФГ в числі інших чинників (недостатність пільг, відносна «слабкість» українських комерційних банків, неузгодженість вітчизняного та зарубіжного законодавства та ін.) не сприяють створенню. Як наслідок, ми маємо втрату можливих конкурентних переваг вітчизняними господарюючими суб'єктами у порівнянні з високоінтегрованими учасниками ТНК, відтік ресурсів в «тінь» чи офшорні зони, монополізацію економіки з боку так званих «фактичних» ПФГ і т. ін.

Також не сприяють створенню ПФГ вимога від учасників певних матеріальних витрат (сплати державного мита у сумі однієї тисячі розмірів установленого чинним законодавством неоподаткованого мінімуму доходів громадян на місяць); доведення розрахункового обсягу реалізації кінцевої продукції ПФГ до розміру, еквівалентного сумі сто мільйонів доларів США за рік, починаючи з другого року після створення ПФГ тощо), підвищена увага з боку Антимонопольного комітету, відповідних міністерств, Міністерства економіки України, КМУ та інших державних органів.

Таблиця 1.  
Основні етапи створення національних та транснаціональних ПФГ

Національна ПФГ	Транснаціональна ПФГ
I) Проведення ініціаторами створення ПФГ загальних зборів; прийняття та оформлення протоколом рішення про створення ПФГ, а також Генеральної угоди про сумісну діяльність у виробництві кінцевої продукції ПФГ; розробка та затвердження техніко-економічного проекту обґрунтування створення ПФГ; розробка проектів двосторонніх угод про поставки проміжної продукції ПФГ (надання відповідних послуг); визначення уповноваженої особи (осіб) ініціаторів створення ПФГ.	
II) Подання уповноваженою особою Генеральної угоди та техніко-економічного обґрунтування створення ПФГ відповідному міністерству чи іншому центральному органу виконавчої влади, Мінекономіки, Фонду державного майна та Антимонопольному комітету.	
III) Складання відповідним міністерством чи іншим центральним органом виконавчої влади, Мінекономіки, Фондом державного майна та Антимонопольним комітетом <b>у двомісячний термін</b> висновків стосовно поданих документів.	
IV) Забезпечення уповноваженою особою перерахування до державного бюджету державного мита у сумі однієї тисячі розмірів встановленого чинним законодавством неоподаткованого мінімуму доходів громадян на місяць за прийняття проекту створення ПФГ до розгляду Кабінетом Міністрів України.	
V) Розробка Міжвідомчою комісією, або за її дорученням відповідним міністерством чи іншим центральним органом виконавчої влади проекту постанови Кабінету Міністрів України про створення ПФГ та затвердження Генеральної угоди про сумісну діяльність.	
VI) Подання уповноваженою особою на ім'я Прем'єр-міністра України Доручення ініціаторів представляти в Кабінеті Міністрів України проект створення ПФГ; Генеральної угоди про сумісну діяльність у виробництві кінцевої продукції, підписаної всіма ініціаторами створення ПФГ; техніко-економічного проекту обґрунтування створення ПФГ; висновків відповідного міністерства чи іншого центрального органу виконавчої влади, Мінекономіки, Фонду державного майна та Антимонопольного комітету про доцільність створення ПФГ, стосовно техніко-економічного обґрунтування та Генеральної угоди; документу про перерахування до державного бюджету державного мита.	
VII) Відсилка Кабінетом Міністрів України документів, необхідних для створення ПФГ, до Міжвідомчої комісії з питань формування ПФГ, яка <b>у двомісячний термін</b> розглядає їх і готує відповідні пропозиції Кабінетові Міністрів України.	VII) Відсилка Кабінетом Міністрів України документів, необхідних для створення ПФГ, до Міжвідомчої комісії з питань формування ПФГ, яка <b>у чотирьохмісячний термін</b> розглядає їх і готує відповідні пропозиції Кабінетові Міністрів України.
VIII) Подання Міжвідомчою комісією до КМУ проектів постанови Кабінету Міністрів України про створення ПФГ або проекту протокольного рішення Кабінету Міністрів України з цього питання разом з обґрунтуванням прийнятих рішень.	
IX) Прийняття КМУ <b>в місячний термін</b> рішення про створення ПФГ або відмову в її створенні.	IX) Прийняття КМУ <b>у двомісячний термін</b> рішення про створення ТНПФГ або відмову в її створенні. <u>Рішення про створення (реєстрацію) транснаціональної ПФГ приймається КМУ лише за умови попереднього укладення міждержавного договору, що підлягає ратифікації Верховною Радою України, яким повинні бути затверджені:</u> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Генеральна угода про сумісну діяльність щодо виробництва кінцевої продукції ПФГ;</li> <li>- Назва ПФГ;</li> <li>- Головне підприємство ПФГ;</li> <li>- Вичерпний перелік учасників ПФГ;</li> <li>- Вичерпний перелік кінцевої продукції ПФГ;</li> <li>- Термін, на який створюється ПФГ;</li> </ul>



	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Умови оподаткування головного підприємства та учасників ПФГ відповідно до законів України, гарантії від зміни податкового законодавства;</li> <li>- Умови перетинання митного кордону для проміжної продукції ПФГ і гарантії від їх зміни.</li> </ul>
<p>Таким чином, <u>максимальний термін між поданням</u> уповноваженою особою до КМУ документів, необхідних для створення ПФГ, <u>та прийняттям ним рішення про створення (реєстрацію) ПФГ</u> або відмову в створенні (реєстрації) ПФГ <u>становить три місяці.</u></p>	<p>Таким чином, <u>максимальний термін між поданням</u> уповноваженою особою до КМУ документів, необхідних для створення ТНПФГ, <u>та прийняттям ним рішення про створення (реєстрацію) ТНПФГ</u> або відмову в створенні (реєстрації) ТНПФГ <u>становить шість місяців.</u></p>
<p>Х) Реєстрація ПФГ Міністерством економіки України у <b>двотижневий термін</b> на підставі постанови Кабінету Міністрів України про створення ПФГ та затвердженої Генеральної угоди про сумісну діяльність.</p>	
<p>Отже, <u>загальний максимальний час, необхідний для створення ПФГ становить 5 місяців та 2 тижні.</u></p>	<p>Отже, <u>загальний максимальний час, необхідний для створення ТНПФГ становить 8 місяців та 2 тижні.</u></p>

Для поліпшення ситуації, пов'язаної зі створенням ПФГ, для стимулювання створення груп, і, що не менш важливо, офіційної реєстрації фактично існуючих та їх активного включення до реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, необхідно досліджувати та певним чином змінювати нормативну базу, що регламентує процеси створення.

На користь можливості зниження терміну створення (реєстрації) ПФГ свідчать норми Порядку проведення експертизи проектів створення фінансово-промислових груп, що надаються на розгляд Уряду Російської Федерації, далі у тексті Порядку, а також Федерального закону РФ «Про фінансово-промислові групи», далі у тексті Закону про ФПГ. Так, згідно з пунктом 7 Порядку, термін розгляду проектів створення ФПГ не повинен переважати 30 календарних днів і може бути продовженим не більше як до 60 днів за умови надання зацікавленими особами необхідних матеріалів [5, ст. 492]), а згідно з пунктом 5 статті 5 Закону про ФПГ повноважний державний орган у двомісячний термін з дня надання йому документів приймає рішення про відмову у реєстрації ФПГ, про повернення документів ФПГ на доопрацювання або про реєстрацію ФПГ [6].

Зведемо основні стадії створення ПФГ України та ФПГ РФ у таблицю 2.

Таблиця 2.

## Основні умовні стадії створення ПФГ України та ФПГ Російської Федерації

Основні стадії створення ПФГ України	Основні стадії створення ФПГ РФ
1. Складання відповідним міністерством чи іншим центральним органом виконавчої влади, Мінекономіки, Фондом державного майна та Антимонопольним комітетом у <b>двомісячний термін</b> висновків стосовно поданих уповноваженою особою ініціаторів створення ПФГ документів.	1. Прийняття рішення про персональний склад експертних груп у <b>15-тиденний термін</b> з дня надання документів (пункт 2 Порядку)*.
2. Відсилка Кабінетом Міністрів України документів, необхідних для створення ПФГ (після їх подання уповноваженою особою на ім'я Прем'єр-міністра України) до Міжвідомчої комісії з питань формування ПФГ, яка у <b>двомісячний термін</b> (щодо створення ТНПФГ цей термін складає <b>чотири місяці</b> ) розглядає їх і готує відповідні пропозиції Кабінетові Міністрів України.	2. Розгляд експертними групами проекту створення ФПГ у термін до <b>30-ти днів</b> , а в надзвичайних випадках термін може бути продовжено до <b>60 днів</b> (пункт 7 Порядку).
3. Прийняття КМУ в <b>місячний термін</b> рішення про створення ПФГ або відмову в її створенні (після подання Міжвідомчою комісією проектів постанови Кабінету Міністрів України про створення ПФГ або проекту протокольного рішення Кабінету Міністрів України з цього питання разом з обґрунтуванням прийнятих рішень) (щодо створення ТНПФГ цей термін складає <b>два місяці</b> ).	3. Прийняття повноважним державним органом у <b>двомісячний термін</b> з дня надання йому документів рішення про відмову у реєстрації ФПГ, про повернення документів ФПГ на доопрацювання або про реєстрацію ФПГ (пункт 5 статті 5 Закону про ФПГ).
4. Реєстрація ПФГ Міністерством економіки України у <b>двотижневий термін</b> на підставі постанови Кабінету Міністрів України про створення ПФГ та затвердженої Генеральної угоди про сумісну діяльність.	
Загальний термін створення (реєстрації) ПФГ складає <b>п'ять місяців та два тижні</b> (щодо ТНПФГ – <b>вісім місяців та два тижні</b> ).	Загальний термін створення ФПГ складає <b>два місяці та 45 днів (тобто 3,5 місяцю)</b> ; збільшений – <b>два місяці та 75 днів (тобто 4,5 місяцю)</b> .

З таблиці наглядно видно, що терміни створення ФПГ у Російській Федерації менші, ніж ПФГ в Україні, тим більше, що першу стадію створення ФПГ РФ при створенні ПФГ проходити не треба (тобто при наявності комісії з питань формування ФПГ у РФ загальний термін створення групи складав би три місяці, збільшений – чотири). При цьому розгляд проекту у Росії здійснюється у строк до тридцяти днів, а в крайніх випадках до шістдесяти незалежно від того національна чи транснаціональна група створюється. Але так само і перша умовна стадія

\*Дана стадія при створенні вітчизняних ПФГ непотрібна через затвердження складу Міжвідомчої комісії з питань формування ПФГ окремою постановою Кабінету Міністрів України раніше.

реєстрації ПФГ в Україні відсутня при створенні ФПГ у Російській Федерації. Дана стадія уявляється зайвою через входження до складу постійно діючої Міжвідомчої комісії з питань формування ПФГ, що розглядає документи ПФГ на другій стадії, посадових осіб Антимонопольного комітету, фонду держмайна, Мінекономіки та ін.

За аналогією з другою умовною стадією створення ФПГ РФ можна запропонувати вітчизняному законодавцеві скоротити другу умовну стадію створення ПФГ до місяця в разі розгляду проекту створення національної (з можливістю продовження його у крайньому випадку до двох місяців) та до двох місяців – ТНПФГ.

Третя умовна стадія створення ФПГ РФ відповідає третій та четвертій умовним стадіям створення ПФГ України і триває два місяці (в Україні ці стадії разом складають місяць та два тижні при створенні національної і два місяці та два тижні при створенні ТНПФГ). Тут можна запропонувати скорочення терміну третьої умовної стадії створення ПФГ України в частині розгляду проекту створення ТНПФГ до одного місяця.

Таким чином, за умови внесення відповідних змін до частини I пункту 4 статті 3 Закону про ПФГ, виключення пункту 14 Положення про ПФГ, внесення змін до пункту 18 та 20 Положення про ПФГ загальний термін створення (реєстрації) ПФГ складе два місяці та два тижні (у випадках необхідності додаткових даних – три місяці та два тижні); ТНПФГ складе три місяці та два тижні. Скорочення термінів створення (реєстрації) ПФГ позитивно вплине на процеси створення ПФГ, проте існує низка інших питань, які вимагають вивчення та розробки з метою прискорення процесів інтеграції промислового і банківського капіталів. І одними з перших серед них повинні розглядатися питання, пов'язані з розробкою державних програм, їх затвердженням, доведенням до господарюючих суб'єктів – виконавців, контролем виконання та ін.

#### Література:

1. Мовсесян А., Огнивцев С. Транснациональный капитал и национальные государства // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. - № 6. – С. 55-63.

2. Уткин Э.А., Эскиндаров М.А. Финансово-промышленные группы. – М.: Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ». Издательство ЭКМОС, 1998 г. – 256 с.
3. Краснопольський В.А. Перспективи участі комерційних банків у діяльності ФПГ і ТНК. // Фінанси України. – 2000. - № 7. – С. 136 – 138.
4. Винслав Ю., Лисов В., Султанов Ш., Гушель Н., Ухин В. К новому качеству проектирования постсоветских ТНК (по поводу принятия Экономическим советом СНГ «Рекомендаций по разработке организационных проектов транснациональных корпораций») // Российский экономический журнал. – 2000. - № 9. – С. 17-28.
5. Порядок проведения экспертизы проектов создания финансово-промышленных групп, представляемых на рассмотрение Правительства Российской Федерации. Утвержден постановлением Правительства Российской Федерации от 23 мая 1994 года № 508 // Сборник законодательства Российской Федерации. - 1994. - № 5. - Ст. 492.
6. Федеральный закон Российской Федерации «О финансово-промышленных группах» // Сборник законодательства Российской Федерации. - 1995. - № 49. - Ст. 4697.

Деревянко Б. До питання про порядок створення промислово-фінансових груп [Текст] / Б. Деревянко // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 6. – С. 12-16.